

Sygn. akt IV KK 30/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Jerzy Grubba

SSN Andrzej Stępka

Protokolant Olga Tyburc - Żelazek

w sprawie **K. B.**

skazanego za czyn z art. 279 § 1 k.k.,

na posiedzeniu w Izbie Karnej w trybie art. 439 § 1 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.,

w dniu 15 listopada 2022 r.,

w związku z kasacją wniesioną przez obrońcę skazanego od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 22 czerwca 2021 r., sygn. akt VII Ka 324/21, zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w Jaworznie z dnia 16 lipca 2020 r., sygn. akt II K 227/16,

**na podstawie art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. uchyla zaskarżony wyrok,
jak również wyrok Sądu I instancji, w części dotyczącej K. B. i w
tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w
Jaworznie do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem Sądu Rejonowego w Jaworznie z dnia 16 lipca 2020 r., sygn. akt II K 227/16, K. B. został uznany za winnego czynu z art. 279 § 1 k.k., za który

wymierzono mu karę roku pozbawienia wolności (pkt 1). Wyrok zawierał także rozstrzygnięcie w przedmiocie odpowiedzialności karnej współoskarżonego B. B. (pkt 2), obowiązku naprawienia szkody (pkt 3), wynagrodzenia obrońców z urzędu (pkt 4) i kosztów postępowania (pkt 5).

Po przeprowadzeniu postępowania odwoławczego Sąd Okręgowy w Katowicach wyrokiem z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt XXIII Ka 537/20, uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Jaworznie. Wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2021 r., sygn. akt IV KS 17/21, wyrok kasatoryjny został uchylony, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Katowicach w postępowaniu odwoławczym.

Po przeprowadzeniu ponownego postępowania odwoławczego, Sąd Okręgowy w Katowicach wyrokiem z dnia 22 czerwca 2021 r., sygn. akt VII Ka 324/21, zmienił zaskarżony wyrok w stosunku do B. B. i co do wysokości kwot wynagrodzenia przyznanego obrońcom z urzędu (pkt 1), a w pozostałym zakresie wyrok Sądu I instancji utrzymał w mocy (pkt 2). Sąd odwoławczy ponadto zwolnił oskarżonych od kosztów sądowych za postępowanie odwoławcze (pkt 3).

Kasację od powyższego prawomocnego wyroku Sądu odwoławczego wniósł obrońca skazanego K. B.. Zaskarżył wyrok Sądu II instancji w całości i zarzucił:

„1. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa procesowego tj. art. 434 § 1 k.p.k. przez jego bezzasadne niezastosowanie, polegające na pogorszeniu sytuacji skazanego poprzez niekorzystną dla K. B. zmianę przez Sąd Okręgowy, w części motywacyjnej zaskarżonego wyroku ustaleń faktycznych wyroku Sądu pierwszej instancji, polegającą na ustaleniu, że oskarżony działał wspólnie i w porozumieniu z B. B., w przestępstwie polegającym na dokonaniu kradzieży z włamaniem do pojazdu marki O., podczas gdy Sąd pierwszej instancji zaniechał przeprowadzenia powyższych ustaleń faktycznych, a ich uzupełnienie, w wyroku Sądu drugiej instancji – wobec wniesienia apelacji wyłącznie na korzyść oskarżonego – narusza zakaz *reformationis in peius*,

2. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa procesowego tj. art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 5 § 2 k.p.k. poprzez przeprowadzenie przez Sąd odwoławczy nieprawidłowej i nierzetelnej kontroli

wyroku Sądu I instancji w zakresie podnoszonego przez obrońcę zarzutu naruszenia zasady *in dubio pro reo*, co doprowadziło do wyjaśnienia istniejących wątpliwości na niekorzyść K. B., w tym udziału skazanego w zdarzeniu objętym aktem oskarżenia i skutkowało przyjęciem uznaniem go za współsprawcę przestępstwa, w sytuacji występujących braków w materiale dowodowym sprawy,

3. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa procesowego tj. art. 433 § 2 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 442 § 3 k.p.k., poprzez przyjęcie, iż zapatrywania Sądu Najwyższego uchylającego wyrok kasatoryjny Sądu Odwoławczego, nie wiążą Sądu Okręgowego ponownie rozpoznającego sprawę, w zakresie dostrzeżonej zasadności uzupełnienia postępowania dowodowego, podczas gdy zgodnie z treścią art. 442 § 3 k.p.k. Sąd ponownie rozpoznający sprawę, jest związany treścią wskazań Sądu wyższej instancji, w zakresie przeprowadzenia określonych dowodów, a które to uchybienie skutkowało uznaniem, iż K. B. dopuścił się czynu zabronionego zarzucanego mu aktem oskarżenia,

4. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa procesowego, a to art. 7 k.p.k. w zw. z art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k. podczas wydawania wyroku o charakterze reformatoryjnym, a polegające na braku wszechstronnego ustosunkowania się do zarzutów podniesionych w apelacji obrońcy oraz wybiórczym, pozbawionym wnikliwej analizy ich rozpoznaniu i nieustosunkowaniu się do zawartych w apelacji argumentów, co w konsekwencji doprowadziło do poczynienia błędnych ocen i ustaleń, nieznajdujących oparcia, w całokształcie materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, a przejawiających się w:

a) zaniechaniu ustosunkowania się przez Sąd odwoławczy do zarzutu dotyczącego ustaleń faktycznych, w zakresie dowodów, z których wynikać miałyby udział skazanego K. B. w zdarzeniu – w tym określenie jego roli w przestępnym procederze, towarzyszącego skazanemu zamiarowi oraz niezbitych dowodów świadczących o uczestnictwie K. B. w kradzieży z włamaniem,

b) zaniechaniu szczegółowego przeanalizowania i odniesienia się do podniesionych, w apelacji obrońcy zarzutów dotyczących ustalenia, iż zachowanie skazanego miałyby przybrać postać współsprawstwa do kradzieży z włamaniem –

w tym zaniechanie określenia sposobu przełamania bariery fizycznej pojazdu oraz dowodów, z których fakt ten miałby wynikać, wobec nieodnalezienia skradzionego pojazdu,

c) zaniechaniu szczegółowego przeanalizowania i odniesienia się do podniesionego w apelacji obrońcy zarzutu dotyczącego dowolności ustalenia przez Sąd Rejonowy w Jaworznie wartości szkody na kwotę 2.000 zł – w tym zaniechanie weryfikacji wartości rynkowej tożsamyh ze skradzionym pojazdom,

5. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów postępowania, a to art. 7 k.p.k., art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k. oraz art. 8 § 1 k.p.k. – wykluczające uznanie przeprowadzonej kontroli instancyjnej za prawidłową, polegające na nie rozważeniu zarzutów apelacji obrońcy oraz zawartej w nich argumentacji odnośnie przyjętej podstawy prawnej wyroku, co w konsekwencji doprowadziło do arbitralnego, pozostającego w opozycji do funkcji gwarancyjnej postępowania odwoławczego, bezkrytycznego zaaprobowania ocen Sądu I instancji, w tym zaniechanie wskazania dowodów, z których wynikać miałyby dokonanie przez oskarżonego K. B. kradzieży z włamaniem pojazdu marki O. nr rej.: [...], w tym zaniechanie ustalenia sposobu działania K. B. oraz podziału ról współsprawców”.

W oparciu o powyżej wskazane podstawy kasacyjne, obrońca skazanego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na kasację Prokurator Rejonowy w J. wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniesienie przez obrońcę K. B. kasacji doprowadziło do uchylenia zaskarżonego wyroku i wyroku Sądu I instancji w odniesieniu do K. B., jednakże rozstrzygnięcie to zapadło poza granicami zaskarżenia, z uwagi na wystąpienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.

Przepis art. 536 k.p.k. określając granice rozpoznania kasacji, które stanowią wskazane w niej zarzuty oraz zakres zaskarżenia, równocześnie wprowadza trzy wyjątki od tej zasady. Jednym z nich jest konieczność uwzględnienia z urzędu tzw.

bezwzględnych przyczyn odwoławczych. Oznacza to, że sąd kasacyjny za każdym razem musi dokonać kontroli nie tylko w ramach zarzutów kasacji, ale także w kontekście uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k.

W tej sprawie na etapie postępowania przygotowawczego prokurator powziął uzasadnione wątpliwości co do poczytalności K. B., czego wyrazem było wydanie postanowienia o wywołaniu opinii sądowo-psychiatrycznej celem zbadania jego stanu poczytalności *tempore criminis* oraz *tempore procedendi* (k. 233). Skutkowało to także wyznaczeniem oskarżonemu obrońcy z urzędu. W sporządzonej opinii biegli psychiatrzy jednoznacznie wskazali, że w chwili czynów K. B. miał zachowaną zdolność rozpoznania ich znaczenia i pokierowania swoim postępowaniem, a także, że może on prowadzić obronę w sposób samodzielny i rozsądny (k. 234-236). Sąd Rejonowy w Jaworznie, zarządzeniem z dnia 12 sierpnia 2014 r., na podstawie art. 79 § 4 k.p.k., cofnął K. B. obrońcę z urzędu (k. 242). Po skierowaniu aktu oskarżenia do Sądu, na terminie rozprawy w dniu 13 maja 2019 r. został dopuszczony dowód z uzupełniającej opinii sądowo-psychiatrycznej dotyczącej K. B. (k. 750v). Ta czynność procesowa powodowała ponownie zaistnienie stanu obrony obligatoryjnej wobec K. B., był to bowiem wyraz powzięcia przez Sąd I instancji uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności oskarżonego. Nie można uznać, że wywołanie opinii uzupełniającej stanowiło jedynie potrzebę badania jakości pierwszej opinii, albowiem przeprowadzenie dowodu z opinii uzupełniającej było związane z przedłożeniem nowej, dotychczas nieznannej Sądowi dokumentacji: opinii sądowej psychiatryczno-psychologicznej z 2019 r. ze sprawy XI U [...] Sądu Okręgowego w Katowicach, w której biegli stwierdzili, że stan zdrowia K. B. ogranicza w znacznym stopniu jego zdolność do zatrudnienia i uzasadnia uznanie go za częściowo niezdolnego do pracy, jego sprawność intelektualna jest na poziomie ociążałości umysłowej, ma on zaburzenia zachowania na podłożu organicznym (k. 745-747); orzeczenia o lekkim stopniu niepełnosprawności nr [...], symbol przyczyny niepełnosprawności 01-U 02-P – upośledzenie umysłowe, choroby psychiczne (k. 748). Jednocześnie składając wniosek o opinię uzupełniającą dotyczącą K. B., B. B. wskazał, że w sprawie VIII K [...] Sądu Rejonowego w B. w 2016 r. biegli stwierdzili ograniczoną poczytalność K. B. (k. 750v). Opinia uzupełniająca wpłynęła do akt sprawy w dniu 2 lipca 2019 r. (k.

772). Została ona wywołana niespełna 5 lat po pierwszej opinii sądowo-psychiatrycznej dotyczącej K. B. (pierwotna opinia wpłynęła do akt sprawy w dniu 26 lipca 2014 r., k. 234). Wnioski opinii uzupełniającej były zbieżne z wnioskami opinii wydanej na etapie postępowania przygotowawczego (k. 774). W aktach postępowania nie znajduje się żadna decyzja procesowa wydana w trybie art. 79 § 4 k.p.k., która stanowiłaby o ustaniu stanu obrony obligatoryjnej na podstawie wniosków opinii uzupełniającej biegłych psychiatrów. Następnie na rozprawie w dniu 28 sierpnia 2019 r. (k. 795) Sąd cofnął K. B. wyznaczonego na podstawie art. 78 § 1 k.p.k. obrońcę z urzędu (k. 409), z uwagi na ustanowienie przez tego oskarżonego obrońcy z wyboru. Obrońca z wyboru był obecny na terminie rozprawy w dniu 28 sierpnia 2019 r. Kolejny termin rozprawy, zaplanowany na dzień 27 listopada 2019 r., został odroczony z uwagi na stan zdrowia K. B. (k. 838). Następnie pismem z dnia 10 grudnia 2019 r. obrońca z wyboru K. B. poinformował Sąd Rejonowy o wypowiedzeniu stosunku obrończego (k. 854). Następne dwa terminy rozprawy, mające mieć miejsce w dniach 15 stycznia 2020 r. (k. 870) i 26 lutego 2020 r. (k. 883), zostały odroczone z uwagi na stan zdrowia K. B.. Co kluczowe, na terminie rozprawy w dniu 8 lipca 2020 r. K. B. występował bez udziału obrońcy, ten bowiem nie był ani dla niego w tamtej chwili ani wyznaczony, ani ustanowiony (k. 910). W ramach tego terminu przeprowadzono czynności procesowe w postaci: odebrania oświadczeń w przedmiocie potrzeby uzupełnienia przewodu sądowego, zamknięcia przewodu sądowego, głosów stron, odroczenia wydania wyroku.

Oceniając powyższy przebieg postępowania pod względem prawnym, należy wskazać, że z chwilą powzięcia przez Sąd I instancji uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności K. B., czego wyrazem było wydanie postanowienia o dopuszczeniu dowodu z uzupełniającej opinii sądowo-psychiatrycznej, powstał wobec K. B. stan obrony obligatoryjnej. Obrona obligatoryjna, o której mowa w art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. powstaje od momentu, gdy organ procesowy powziął wątpliwości co do tego, czy sprawca mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenie lub pokierować swoim postępowaniem (art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k.), albo czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona (art. 79 § 1 pkt 3

k.p.k. w zw. z art. 31 § 2 k.k.), a także wówczas, gdy wprowadzie brak jest wątpliwości wskazanych wyżej, ale istnieją one, w ocenie organu procesowego, co do tego, czy stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny (art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k.) i w celu wyjaśnienia którejkolwiek z tych wątpliwości dopuścić dowód z opinii biegłych lekarzy psychiatrów – art. 202 § 1 k.p.k. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2020 r., II KK 295/20). Niewątpliwie również od dnia 1 lipca 2015 r. stan obrony obligatoryjnej opartej na art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. nie ustaje z chwilą wydania opinii biegłych psychiatrów, usuwającej wątpliwości organu procesowego, ale dopiero z chwilą wydania postanowienia przez sąd – art. 79 § 4 k.p.k. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2020 r., V KK 248/19; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2019 r., V KK 121/18).

Analiza akt niniejszej sprawy prowadzi do wniosku, że Sąd I instancji nie wydał takiego postanowienia na etapie jurysdykcyjnym, nie uczynił tego także Sąd II instancji w postępowaniu odwoławczym. Tym samym stan obrony obligatoryjnej wobec K. B. obowiązywał w postępowaniu przed Sądem I instancji od dnia wydania postanowienia o dopuszczeniu dowodu z uzupełniającej opinii biegłych psychiatrów, jak również przed Sądem odwoławczym. Tymczasem na terminie rozprawy przed Sądem Rejonowym w dniu 8 lipca 2020 r. K. B. występował bez udziału obrońcy, nie mając w tym momencie ani wyznaczonego obrońcy z urzędu, ani ustanowionego obrońcy z wyboru, co spowodowało zaistnienie uchybienia, o którym mowa w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.

Analogiczne stanowisko wynika z postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2022 r., I KZP 10/21. Zgodnie z tezą tego orzeczenia: „uchybiecie o randze bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. stanowi nieobecność obrońcy na rozprawie w przypadku braku wydania przez sąd postanowienia, o którym mowa w art. 79 § 4 k.p.k., stwierdzającego brak obligatoryjności obrony, również w sytuacji, gdy z opinii biegłych lekarzy psychiatrów wynika, iż poczytalność oskarżonego w czasie popełnienia czynu nie była wyłączona ani w znacznym stopniu ograniczona, a nadto, że stan zdrowia

psychicznego oskarżonego pozwala mu na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny”.

Wniosku o zaistnieniu bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. nie zmienia także to, że w chwili uzupełniającego opiniowania K. B. miał wyznaczonego obrońcę z urzędu. Jak już wskazano, Sąd Rejonowy, już po wydaniu opinii uzupełniającej, na rozprawie w dniu 28 sierpnia 2019 r., cofnął wyznaczonego na podstawie art. 78 § 1 k.p.k. obrońcę z urzędu (k. 795), na skutek ustanowienia przez oskarżonego obrońcy z wyboru (k. 791). Stosunek obrońcy został jednak K. B. wypowiedziany (k. 854), co doprowadziło do sytuacji, że na jednym z terminów rozpraw występował on bez obrońcy, nie mając w tym momencie ani wyznaczonego obrońcy z urzędu, ani ustanowionego obrońcy z wyboru.

Podsumowując, w niniejszej sprawie, na skutek braku wydania przez Sąd I instancji postanowienia o cofnięciu obrony obligatoryjnej po złożeniu do akt sprawy przez biegłych psychiatrów uzupełniającej opinii usuwającej wątpliwości co do poczytalności K. B., stan ten trwał w postępowaniu jurysdykcyjnym, powodując konieczność posiadania obrońcy, a w konsekwencji obligatoryjny udział obrońcy w każdym terminie rozprawy. Na terminie rozprawy w dniu 8 lipca 2020 r. Sąd I instancji procedował w sytuacji, gdy oskarżony nie miał obrońcy, co zmaterializowało bezwzględną przyczynę odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. (co do analogicznych stanów faktycznych i prawnych zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2019 r., III KK 662/18; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2018 r., V KK 506/17).

Powyższa konstatacja, uwzględniając, że naruszenie to miało miejsce w postępowaniu przed Sądem I instancji, niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych w kasacji zarzutów, obligowała Sąd Najwyższy do uchylenia wyroku Sądu odwoławczego i poprzedzającego go wyroku Sądu I instancji w części dotyczącej K. B. i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Mając na uwadze powyższe, należało orzec jak w sentencji wyroku.